

Diferencialna povezanost pozitivnih in negativnih vidikov maskulinosti in femininosti s petimi velikimi faktorji osebnosti

ANDREJA AVSEC

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta,

Oddelek za psihologijo

SI-1000 Ljubljana, Aškerčeva 2

e-mail: andreja.avsec1@guest.arnes.si

IZVLEČEK

Glede na socialno zaželenost ločijo nekateri avtorji pri dimenzijah maskulinosti in femininosti pozitivno in negativno komponento. Smiselnost tega ločevanja smo preverjali z ugotavljanjem njihove povezanosti s petimi velikimi faktorji osebnosti. Glede na definicijo dimenzij lahko pričakujemo pozitivno povezanost maskulinosti z energijo in femininosti s sprejemljivostjo.

Rezultati so potrdili naša pričakovanja glede povezanosti pozitivnih vidikov maskulinosti in femininosti s petimi faktorji osebnosti, negativni vidiki pa so z njimi povezani podobno kot pozitivni vidiki nasprotne dimenzije (vendar z negativnim predznakom). negativna maskulinitet je povezana predvsem s sprejemljivostjo, negativna femininitet pa z energijo. Rezultati so odprli nova vprašanja v zvezi z definiranjem negativnih vidikov maskulinosti in femininosti.

Ključne besede: maskulinitet, femininitet, pet velikih faktorjev osebnosti.

ABSTRACT

DIFFERENTIAL CONNECTION OF POSITIVE AND NEGATIVE COMPONENTS OF MASCULINITY AND FEMININITY WITH BIG FIVE PERSONALITY FACTORS

With regard to social desirability, positive and negative components of masculinity and femininity dimensions could be identified. In present research the reasonableness of this distinction was examined through identification of components' relations to big five personality factors. Important intercorelations between masculinity and energy, and femininity and agreeableness was hypothesized.

Results confirmed our expectations regarding positive components of masculinity and femininity but negative components indicated similar pattern of connections as positive components of opposite dimensions (but in negative direction): negative masculinity was related to agreeableness and negative femininity to energy. Problems concerning definitions of negative components of masculinity and femininity are discussed as well as their differential validity.

Key words: social desirability, masculinity, femininity, big five, personality

Znanstveno proučevanje maskulinosti in femininosti kot dveh osebnostnih lastnosti se je začelo v 30. letih z identifikacijo osebnostne lastnosti, po katerih se moški in ženske razlikujejo med seboj (Terman in Miles, 1936). Predstavljale naj bi bistveno komponento osebnosti. Lastnosti, značilne za moške, sta avtorja poimenovala kot maskuline, lastnosti, značilne za ženske, pa kot feminine. Njuna in tudi kasnejše lestvice za merjenje maskulinosti in femininosti so bile enodimenzionalne z maskulinostjo in femininostjo kot dvema koncema enega kontinuuma, veljavne le v smislu, da so ločile med moškimi in ženskami.

Novejše formulacije maskulinosti in femininosti predpostavljajo dvodimenzionalnost in ortogonalnost obeh dimenzij (Bem, 1974; Spence, Helmreich & Stapp, 1975). Osnova lestvic niso več dejanske razlike med spoloma, pač pa spolni stereotipi. Avtorji so se večinoma orientirali na izbor pozitivnih, socialno zaželenih spolno tipiziranih karakteristik (vendar glej Spence, Helmreich in Holmen, 1979). Najbolj pogosto se za merjenje maskulinosti in femininosti uporabljata vprašalnika BSRI (The Bem Sex-Role Inventory; Bem, 1974) in PAQ (Personal Attribute Questionnaire, Spence, Helmreich & Stapp, 1974). Pri vprašalniku BSRI sestavljajo maskulino lestvico lastnosti kot so npr. močna osebnost, samozavest, vodstvene sposobnosti, tekmovalnost, odločnost, feminino lestvico pa lastnosti kot je otročje vedenje, sočustvovanje, ljubezen do otrok, nežnost, razumevanje... PAQ vsebuje podobne lastnosti, kot npr. neodvisen, samozavesten, tekmovalen v lestvici instrumentalnosti in npr. pripravljen pomagati, se zaveda čustev drugih, ljubezniv v lestvici ekspresivnosti.

Analiza lastnosti, vključenih v lestvice maskulinosti (Eagly & Dielman, 1997), je pokazala, da se le-te nanašajo predvsem na asertivne in nadzorovalne tendence (npr. agresivnost, ambicioznost, dominantnost, učinkovitost, voditeljsko vedenje), neodvisnost od drugih ljudi (neodvisnost, zanašati se nase, samozadostnost, individualizem). Nekateri maskulini atributi se nanašajo na osebno učinkovitost (npr. samozaupanje, občutek superiornosti, lahko odločanje) in vidike osebnega stila (npr. direktnost, pustolovstvo, nepriljubljenost vdati se).

Dimenzija femininosti pa se nanaša na skrb za dobro drugih (vdanost, sposobnost popolne posvetitve drugim, želja po umirjanju napetosti in negativnih čustev, pripravljenost pomagati, prijaznost, sočutnost, ljubezen do otrok). Nekatere tipično ženske lastnosti se nanašajo še na interpersonalno senzitivnost in emocionalno ekspresivnost ter vidike osebnega stila (npr. nežnost, blaga govorica).

Vsebinsko se opisani dimenziji ujemata s konceptoma "agentnosti" in "komunosti", ki ju je razvil David Bakan (1966) in označil kot temeljni dimenziji človekove eksistence. Avtor meni, da se "agentnost" nanaša na nagon po samopotrditvi, asertivnosti, individualizaciji in da vsebuje lastnosti, kot so samozaščita, samoafirmacija in samoekspanzivnost. "Komunost" se po drugi strani nanaša na težnjo posameznika po združevanju v večje socialne enote in vsebuje lastnosti, kot so kooperativnost, skrb za druge in oblikovanje medosebnih odnosov.

V raziskavah so identificirali tudi negativne komponente spolnih stereotipov na področju osebnostnih lastnosti (Spence, Helmreich & Holohan, 1979). Na splošno bi jih lahko opisali kot pretirano izražene "agentne" in "komune" lastnosti. Negativni vidiki stereotipnih moških lastnosti se nanašajo na pretirano uveljavljanje jaza na račun drugih, npr. egoizem, sovražnost, diktatorstvo. Negativni vidiki ženskih stereotipnih lastnosti pa se nanašajo na nezdravo odvisnost od drugih, npr. omahljivost, jokavost, lahkovernost.

Kadar "agentna" orientacija ni ublažena s "komuno", se pojavijo negativne posledice za psihično in fizično zdravje. Bakan (1966) je ta fenomen imenoval neublažena agentnost (unmitigated agency). Helgeson (1993, 1994) je privzela koncept neublažene, ekstremne agentnosti od Bakana in predpostavila tudi njegovo antitezo, neublaženo,

ekstremno "komunost", ki ni uravnotežena z "agentnostjo". Neublažena "agentnost" se nanaša na usmerjenost k sebi, pri čemer so drugi izključeni, neublažena "komunost" pa se nanaša na usmerjenost k drugim, a je izključen jaz.

Maskuline in feminine lastnosti lahko opredelimo tudi z vidika petih velikih faktorjev osebnosti: ekstravertnost, sprejemljivost, vestnost, čustvena stabilnost in odprtost (Digman, 1990; McCrae in Costa, 1987). Ekstravertnost oziroma energija se nanaša na vidike energičnega in dinamičnega vedenja, nagnjenost h govorjenju in entuziazem, sposobnosti samouveljavljanja in uveljavljanja lastnega vpliva v odnosu do drugih. Sprejemljivost se nanaša na zmožnost razumevanja in podpiranja zahtev in potreb soljudi, sposobnost učinkovitega sodelovanja z njimi, na prijaznost, zaupanjem in odprtostjo do drugih. Vestnost vključuje pridevnike, ki se nanašajo na zanesljivost, vsestransko skrbnost, na ljubezen do reda, na posameznikovo vztrajnost in sposobnost, da prevzete naloge in dejavnosti izpelje do konca ter jih predčasno ne opušta. Čustvena stabilnost oziroma nevroticizem se nanaša na kontrolo napetosti in vidike čustvenih izkušenj, na sposobnost kontroliranja lastnega vedenja, tudi ko gre za neprijetno, konfliktno ali nevarno situacijo. Odprtost, peti faktor, pa meri željo po informiranosti, zanimanje za branje in učenje, in vidike, ki se nanašajo na pozitiven odnos do novosti, na sposobnost upoštevanja več vidikov, na pozitiven odnos do drugačnih vrednot, življenjskih stilov, običajev.

Leksikografski pristop naj bi v opis osebnosti vključil osebnostne lastnosti, ki so se vkodirale v jezik, zato lahko pričakujemo, da so zajete tudi lastnosti, ki naj bi bile bolj tipične za en kot za drug spol. Lippa (1995) celo dvomi o smiselnosti konstrukta maskulinosti in femininosti kot ga merijo vprašalniki BSRI, PAQ..., in meni, da lahko o njima govorimo kot o amalgamu spolno stereotipnih lastnosti petih velikih faktorjev osebnosti, kar je razumljivo, saj govorimo o moških oziroma ženskih stereotipnih osebnostnih lastnostih, ki bi morale biti zajete pri leksikografskem pristopu k osebnosti. Avtor poroča, da je multipla korelacija med petimi velikimi faktorji osebnosti kot prediktorji in maskuliniteto okoli 0.73 ter njimi in femininiteto 0.71.

Glede na vsebino spolnih stereotipov oziroma maskulinih in femininih lestvic ter glede na splošno definiranje agentnih lastnosti kot uveljavljanje jaza in definiranje komunih lastnosti kot usmerjenosti k drugim, lahko pričakujemo najvišje povezanosti maskuliniteti z ekstravertnostjo oziroma tistim vidikom tega faktorja, ki se nanaša na dominantnost. Pri komunosti pa lahko pričakujemo visoko povezanost s sprejemljivostjo. To potrjujejo tudi nekatere raziskave. Lippa (1991, 1995) npr. ugotavlja, da je femininitet relativno visoko povezana s sprejemljivostjo in zmerno povezana z vestnostjo, še posebej pri ženskah. Maskulinitet pa je zmerno povezana z odprtostjo in ekstravertnostjo v pozitivni smeri ter z nevroticizmom v negativni smeri.

Povezanost osebnostnih dimenzij z maskuliniteto in femininiteto so ugotavljali tudi z drugimi vprašalniki osebnosti. Francis in Wilcox (1998) sta v svoji raziskavi uporabili vprašalnika EPQ (Eysenck Personality Questionnaire, Eysenck in Eysenck, 1975) in BSRI (Bem Sex Role Inventory, Bem, 1974). Glede na to, da ekstravertnost, nevroticizem in psihotičizem ločujejo med spoloma (moški imajo višje vrednosti pri ekstravertnosti in psihotičizmu, ženske višje pri nevroticizmu), bi lahko predvideli, da sta maskulinitet in femininitet povezana z njimi v nasprotni smeri: maskulinitet je povezana z ekstravertnostjo in psihotičizmom, femininitet pa z nevroticizmom. Vendar v primeru, da sta maskulinitet in femininitet ortogonalna faktorja, ne moremo pričakovati tako enostavnih povezav. Rezultati dejansko kažejo, da je maskulinitet pozitivno povezana z ekstravertnostjo in negativno z nevroticizmom, femininitet pa negativno s psihotičizmom, vendar le pri ženskah. Tudi ostale raziskave, ki so ugotavljale povezanost med maskuliniteto, femininiteto in Eysenckovimi dimenzijami osebnosti (Kimlicka,

Sheppard, Sheppard in Wakefield, 1988; Nagoshi, Pitts in Nakata, 1993; Williams, 1982) potrjujejo pozitivno povezanost maskulinosti z ekstravertnostjo, negativno povezanost maskulinosti z nevroticizmom in nepovezanost maskulinosti s psihoticizmom. Ni pa konsenza glede povezanosti femininosti s faktorji osebnosti.

V raziskavi nas zanima povezanost lestvic maskulinosti in femininosti s petimi faktorji osebnosti. Postavimo lahko dve skupini hipotez, odvisno iz izhodišča. Po eni strani lahko pričakujemo povezanost maskulinosti z dimenzijami, pri katerih imajo moški višje vrednosti, in povezanost femininosti z dimenzijami, pri katerih imajo ženske višje vrednosti, vendar rezultati na slovenskem vzorcu kažejo, da na petih lestvicah vprašalnika BFO-S ni statistično pomembnih razlik med spoloma (Caprara, Barbaranelli, Borgogni, Bucik in Boben, 1997). Lahko pa iz opisa maskulinih in femininih lastnosti pričakujemo povezanost pozitivne femininosti s sprejemljivostjo in vestnostjo, negativne femininosti s pomanjkanjem energije, pozitivne maskulinosti z energijo in negativne maskulinosti s pomanjkanjem sprejemljivosti. Ugotovitve drugih raziskav so neenotne predvsem glede povezanosti femininosti s petimi faktorji, verjetno pa so razlike nekonistentne tudi zaradi uporabe različnih vprašalnikov za merjenje maskulinosti in femininosti. Kot smo že omenili, je korelacija med različnimi vprašalniki za merjenje femininosti še nižja kot pri maskulinosti. Še bolj problematična je povezanost negativnih vidikov maskulinosti in femininosti s petimi dimenzijami osebnosti. V literaturi nismo zasledili raziskave s to problematiko, pričakujemo pa, da povezanost ni enaka kot pri pozitivnih vidikih maskulinosti in femininosti.

Metoda

Vzorec

Sodelovalo 290 oseb 4. letnika različnih srednjih šol (gimnazija, elektro in strojna šola, ekonomska in upravno administrativna šola), od tega 152 moških in 138 žensk, povprečno starih 18,8 leta ($SD=0,4$ leta).

Instrumenti

Vprašalnik maskulinosti in femininosti (Avsec & Musek, 1998)

Vprašalnik je slovenska priredba vprašalnika za merjenje maskulinosti in femininosti PAQ (Personal Attributes Questionnaire, Spence, Helmreich & Stapp, 1974). Sestavljajo ga štiri lestvice: pozitivna maskulinitet (atletskost, načelnost, samostojnost, logičnost, odločnost, tekmovalnost, želja po tveganju, pogum, dominantnost, moč), negativna maskulinitet (oblastnost, bahavost, osornost, brezčutnost, agresivnost), pozitivna femininitet (vdanost, skrbnost, nežnost, občutek za potrebe drugih, ljubeznivost, blaga govorica, toplota, rad imeti otroke, sočustvovanje, čustvenost), negativna femininitet (občutljivost, zaskrbljenost, popustljivost, plahost, podredljivost). Udeleženci za vsako postavko označijo na petstopenjski ocenjevalni lestvici, v kolikšni meri je značilna za njih.

Big Five Observer-S (Caprara, Barbaranelli, Borgogni, Bucik in Boben, 1997) je lestvica za merjenje petih velikih faktorjev osebnosti. Sestavljena je iz štiridesetih bipolarnih pridevnikov, po osem za vsako izmed naslednjih dimenzij osebnosti: energija, sprejemljivost, vestnost, čustvena stabilnost, odprtost.

Vsak par pridevnikov ocenjujemo na sedemstopenjski lestvici, pri čemer pomeni 1 en pol lastnosti, ki jo opisuje pridevnik, 7 pa nasprotni pol iste lastnosti.

Postopek

Raziskava je potekala spomladi 1998. Zbrane podatke smo statistično obdelali s programskim paketom SPSS 8.0. S t-testi smo najprej izračunali osnovno statistiko za posamezne lestvice (M, SD, zanesljivost) in razlike med spoloma, nato smo izračunali korelacije med lestvicami in faktorsko analizo vseh lestvic, skupaj s spolom.

Rezultati

Test normalnosti (Kolmogorov-Smirnov) je potrdil normalnost distribucij za vse lestvice na nivoju 1% tveganja. Izračunani koeficienti notranje konsistentnosti α za lestvice BFO so nekoliko nižji kot poročajo v priročniku (Caprara in dr., 1997): energija – 0,82; sprejemljivost – 0,60; vestnost – 0,74; čustvena stabilnost – 0,74; odprtost – 0,72. Zanesljivost lestvic vprašalnika VMF je zadovoljiva (pozitivna maskulinitet – 0,74; negativna maskulinitet – 0,71; pozitivna femininitet – 0,82), razen lestvice negativne femininiteti ($\alpha = 0,60$). Nizka zanesljivost je bila tudi problem lestvice negativne ekspresivnosti vprašalnika EPAQ (Spence, Helmreich & Holahan, 1979).

V tabeli 1 so prikazane srednje vrednosti in standardne deviacije posebej za vsak spol.

Statistično pomembna razlika med spoloma je pri lestvicah čustvene stabilnosti in odprtosti. Pri obeh lestvicah imajo moški v povprečju višje število točk. Pri vprašalniku VMF imajo moški višje izraženo tako pozitivno kot negativno maskulinitet, ženske pa pozitivno in negativno femininitet.

Tabela 1. Osnovni statistični podatki in pomembnost razlik med spoloma za lestvice vprašalnika BFO in VMF.

Lestvica	Moški (N=152)		Ženske (N=138)		t	Sig.	
	M	SD	M	SD			
BFO							
Energija	47,1	7,6	47,3	8,6	-0,21	0,837	
Sprejemljivost	50,3	4,8	50,8	6,4	-0,77	0,445	
Vestnost	48,1	7,0	49,2	6,4	-1,46	0,145	
Čustvena stabilnost	47,5	6,9	44,5	7,6	3,52	0,001	**
Odprtost	50,9	5,9	48,3	5,9	3,73	0,000	**
VMF							
Maskulinitet+	50,2	7,6	47,7	7,9	2,84	0,005	**
Maskulinitet-	16,7	4,8	15,5	5,6	2,11	0,036	*
Femininitet+	50,3	7,6	55,4	8,3	-5,44	0,000	**
Femininitet-	19,0	4,1	21,7	4,7	-5,35	0,000	**

Korelacije med lestvicami vprašalnika VMF so v pričakovani smeri. Korelacija med pozitivno femininitetjo in pozitivno maskulinitetjo ni pomembna, kar potrjuje ortogonalnost oziroma neodvisnost dimenzij. Vendar pa korelacije posebej za vsak spol kažejo, da sta pri moških dimenziji pomembno povezani v pozitivni smeri. Tudi negativni lestvice maskuliniteti in femininiteti naj bi bili neodvisni, vendar je enako kot pri pozitivnih lestvicah pri moških prišlo do povezanosti. Pomembno sta povezana med seboj pozitivna in negativna pola maskuliniteti in pozitivna in negativna pola femininiteti, in sicer v pozitivni smeri. Pozitivna maskulinitet in negativna femininitet sta povezani v

negativni smeri, ravno tako tudi pozitivna femininost in negativna maskulnost.

Tabela 2. Koeficienti korelacije med lestvicami vprašalnika VMF. Prikazani so koeficienti za vsak spol posebej in skupaj.

		Maskulnost+		Maskulnost-		Femininost+		Femininost-	
Maskulnost+	Moški	1,00		0,30	**	0,25	**	-0,31	**
	Ženske	1,00		0,47	**	-0,11		-0,41	**
	Skupaj	1,00		0,40	**	0,01		-0,39	**
Maskulnost-	Moški	0,30	**	1,00		-0,27	**	-0,30	**
	Ženske	0,47	**	1,00		-0,49	**	-0,14	
	Skupaj	0,40	**	1,00		-0,41	**	-0,24	**
Femininost+	Moški	0,25	**	-0,27	**	1,00		0,35	**
	Ženske	-0,11		-0,49	**	1,00		0,38	**
	Skupaj	0,01		-0,41	**	1,00		0,42	**
Femininost-	Moški	-0,31	**	-0,30	**	0,35	**	1,00	
	Ženske	-0,41	**	-0,14		0,38	**	1,00	
	Skupaj	-0,39	**	-0,24	**	0,42	**	1,00	

Tabela 3 prikazuje korelacije med pozitivno in negativno maskulnostjo in petimi faktorji osebnosti, skupaj in posebej za posamezni spol.

Pozitivna maskulnost je pozitivno povezana z vsemi faktorji: najmočneje z energijo, nato pa z odprtostjo, vestnostjo in čustveno stabilnostjo, v manjši meri tudi s sprejemljivostjo. Precejšnje razlike med spoloma so v povezanosti maskulnosti s sprejemljivostjo in vestnostjo. Pri moških maskulnost ni povezana s sprejemljivostjo, pri ženskah je povezana s sprejemljivostjo in precej manj z vestnostjo kot pri moških. Negativna maskulnost je predvsem povezana s sprejemljivostjo v negativni smeri, pri moških pozitivno z energijo, pri ženskah negativno s čustveno stabilnostjo in vestnostjo.

Tabela 3. Koeficienti korelacije med petimi faktorji osebnosti in pozitivno in negativno maskulnostjo. Prikazani so koeficienti za vsak spol posebej in skupaj.

Lestvica		Pozitivna maskulnost		Negativna maskulnost	
Energija	Moški	0,54	**	0,28	**
	Ženske	0,49	**	0,14	
	Skupaj	0,50	**	0,20	**
Sprejemljivost	Moški	0,02		-0,44	**
	Ženske	-0,22	*	-0,49	**
	Skupaj	-0,12	*	-0,47	**
Vestnost	Moški	0,45	**	0,04	
	Ženske	0,24	**	-0,17	*
	Skupaj	0,33	**	-0,07	
Čustvena stabilnost	Moški	0,37	**	-0,16	
	Ženske	0,21	*	-0,25	**
	Skupaj	0,31	**	-0,18	**
Odprtost	Moški	0,40	**	-0,04	
	Ženske	0,38	**	0,14	
	Skupaj	0,41	**	0,08	

Pozitivna femininost je precej manj povezana s petimi faktorji osebnosti kot pozitivna maskulinitet. Statistično pomembno je povezana s sprejemljivostjo in vestnostjo pri ženskah in s sprejemljivostjo, vestnostjo, odprtostjo, čustveno stabilnostjo in energijo pri moških.

Negativna femininost je v negativni smeri povezana z energijo in čustveno stabilnostjo pri obeh spolih, pri ženskah v negativni smeri tudi z odprtostjo, pri moških pa v pozitivni smeri tudi s sprejemljivostjo.

Tabela 4. Koeficienti korelacije med petimi faktorji osebnosti in pozitivno in negativno femininostjo. Prikazani so koeficienti za vsak spol posebej in skupaj.

Lestvica		Pozitivna femininost	Negativna femininost
Energija	Moški	0,17 *	-0,46 **
	Ženske	0,02	-0,50 **
	Skupaj	0,09	-0,45 **
Sprejemljivost	Moški	0,53 **	0,19 *
	Ženske	0,60 **	0,15
	Skupaj	0,55 **	0,17 **
Vestnost	Moški	0,35 **	-0,07
	Ženske	0,22 **	-0,13
	Skupaj	0,30 **	-0,06
Čustvena stabilnost	Moški	0,21 *	-0,20 *
	Ženske	0,16	-0,42 **
	Skupaj	0,11	-0,36 **
Odprtost	Moški	0,29 **	-0,12
	Ženske	0,00	-0,21 *
	Skupaj	0,07	-0,21 **

Rezultati faktorjske analize vseh lestvic in spola potrjujejo ugotovitve korelacijske analize. V faktorjski analizi po metodi analize glavnih komponent (Kaiser-Meyer-Olkin=0,678; Bartlettov test sferičnosti: $\chi^2=932,6$; $df=45$; $p=0,000$) smo ekstrahirali tri faktorje z lastnimi vrednostmi nad 1: 2,81 (28,1%), 2,41 (24,1%) in 1,24 (12,5%). Skupaj pojasnjujejo 65% variance.

S prvim faktorjem je najbolj nasičena lestvica maskulinitet in lestvice energija, vestnost, odprtost in čustvena stabilnost (tabela 5). Z drugim faktorjem sta najbolj nasičeni lestvici sprejemljivost in negativna maskulinitet, pa tudi pozitivna femininost in čustvena stabilnost. S tretjim faktorjem je nasičena predvsem spremenljivka spola in oba pola femininosti.

Tabela 5. Faktorjska analiza vseh lestvic (varimax rotacija faktorjske matrike).

Lestvica	1. faktor	2. faktor	3. faktor	h^2
Maskulinitet+	0,80	-0,28	-0,07	0,72
Energija	0,79	-0,04	-0,03	0,62
Vestnost	0,62	0,22	0,28	0,52
Odprtost	0,58	0,13	-0,20	0,39
Čustvena stabilnost	0,56	0,50	-0,38	0,70
Sprejemljivost	0,15	0,84	0,08	0,74
Maskulinitet-	0,27	-0,80	-0,06	0,71
Spol	-0,02	-0,03	0,81	0,65
Femininost-	-0,47	0,24	0,61	0,65
Femininost+	0,19	0,60	0,61	0,76
% pojas. variance	26,4	21,5	16,7	64,6

Razprava

Pričakovana ortogonalnost pozitivnih vidikov maskulinosti in femininosti pri moških sicer ni bila potrjena, vendar pa so vse ostale korelacije med lestvicami vprašalnika VMF v skladu s teoretičnimi predvidevanji V. Helgeson (1993, 1994). Avtorica namreč meni, da bi morali biti pozitivni in negativni vidiki maskulinosti oziroma femininosti povezani v pozitivni smeri, saj gre za isto lastnost in dve obliki: navadno in ekstremno. Predpostavlja tudi, da bi morali biti pozitivna maskulinitet in negativna femininitet negativno povezani, saj močna usmerjenost k drugim izključuje usmerjenost k sebi. Enako bi moralo veljati za negativno maskulinitet, pri kateri gre za ekstremno usmerjenost k sebi, kar izključuje usmerjenost k drugim. Tudi te ugotovitve so naši rezultati potrdili.

Če bi bila negativna femininitet, torej pretirana usmerjenost k drugim zgolj pomanjkanje usmerjenosti k sebi in vsebinsko ne bi dodala nič pojasnjene variance, bi lahko pričakovali popolnoma enako povezanost z petimi faktorji osebnosti, le z različnim predznakom. Rezultati sicer kažejo večjo podobnost povezanosti s petimi faktorji osebnosti med nasprotnimi poli nasprotnih dimenzij kot znotraj iste dimenziji, torej, v normalni in ekstremni, negativni obliki, vendar ne moremo govoriti o kakšni večji podobnosti. Še posebej pa so negativne dimenzije različno kot pozitivne povezana z osebnostnimi faktorji, če primerjamo korelacije posebej za vsak spol.

Bolj maskulin posameznik je bolj energičen, vester, odprt, čustveno stabilen in malo manj sprejemljiv. O podobnih rezultatih poroča tudi Lippa (1991). Povezanost čustvene stabilnosti s pozitivno maskulinitetjo potrjuje veliko število raziskav o pozitivnem vplivu maskulinosti na psihično zdravje, ki je bilo ponavadi merjeno z lestvicami samospoštovanja, anksioznosti in depresivnosti, zadnji dve lahko pojmujeemo kot del nevroticizma (McCrae in Costa, 1987). Da so maskuline ženske manj sprejemljive lahko razložimo z definicijo agentne usmerjenosti, pri kateri gre poudarjanje sebe in lastnih potreb. Moški očitno znajo biti maskulini, ne da bi bili hkrati tudi manj sprejemljivi. Odnos s sprejemljivostjo pa se spremeni, ko se orientacija k sebi obrne v ekstremno obliko, pri kateri ni več družbenega vidika oziroma upoštevanja drugih. Za negativno maskulinitet je značilna predvsem negativna povezanost s sprejemljivostjo. Moški, za katere je značilna ekstremna maskulinitet, so tudi bolj energični in dominantni, ženske z ekstremno maskulinitetjo pa manj čustveno stabilne.

Kot smo omenili, sta negativna maskulinitet in pozitivna femininitet pomembno povezani med seboj, vendar korelacije s petimi faktorji niso identične, ne glede na predznak. Pozitivna femininitet je razumljivo že po definiciji najbolj povezana s sprejemljivostjo in vestnostjo. Pri moških je povezana tudi s tremi ostalimi dimenzijami osebnosti, medtem ko pri ženskah ni. Tudi Lippa (1991) poroča o več pomembnih povezavah femininosti s petimi faktorji. Raziskave, ki so za merjenje osebnosti uporabile Eysenckov vprašalnik, kažejo zelo nekonsistentno povezanost osebnostnih dimenzij s femininitetjo (Kimlicka, Sheppard, Sheppard in Wakefield, 1988; Nagoshi, Pitts in Nakata, 1993; Williams, 1982; Francis in Wilcox, 1998). Dimenzije sprejemljivosti ne meri nobena od komponent vprašalnika EPQ, prvi vseh štirih raziskavah pa femininitet ni bila povezana z ekstravertnostjo pri moških, za razliko od naših rezultatov. Zanimiva je povezanost pozitivne femininosti z odprtostjo pri moških, ki bi jo lahko označili tudi odprtost za moško netradicionalno vedenje, ki ga zahteva pozitivna femininitet. Raziskave namreč kažejo, da je za moške veliko težje vesti se bolj feminino kot ženskam maskulino zaradi razlik med tema dvema skupinama v statusu (Burris, Branscombe in Klar, 1997) Zato se pojavljajo tudi precej večje razlike med spoloma v femininitet kot pa v maskulinitet, kjer so ženske glede na več raziskav že dosegle moške (npr. Avsec, 1997; Tkaličič, 1990).

Pri interpretaciji povezanosti negativne femininosti je potrebno upoštevati tudi nizko notranjo konsistentnost lestvice, ki je enako nizka kot pri lestvici sprejemljivosti. Lestvica odraža podobno povezanost s petimi faktorji osebnosti kot pozitivna maskulinitet z določenimi posebnostmi. Predvsem ni oziroma je nizko povezana z odprtostjo in ni povezana z vestnostjo. Z vidika petih faktorjev osebnosti bi lahko lestvico poenostavljeno opisali kot indikator pomanjkanja energije oziroma samouveljavljanja, lestvico pozitivne femininosti kot sprejemljivost in negativno maskulinitet kot pomanjkanje sprejemljivosti.

Ker nas je zanimala skupna struktura oziroma mogoči skupni faktorji med petimi osebnostnimi dimenzijami in maskulinitetjo ter femininitetjo smo izračunali faktorsko analizo, v katero smo vključili tudi spol, ki je po našem mnenju pomembna spremenljivka v tej raziskavi. Pozitivna in negativna maskulinitet sta očitno vsebinsko precej različna med seboj, saj sta nasičena z različnima faktorjema, kar pa ne drži za oba pola femininosti, ki ju nasičuje tretji faktor. Lahko povzamemo, da pozitivna maskulinitet vključuje osebnostne lastnosti, ki so del petih velikih faktorjev osebnosti, da pa to drži le v manjši meri za femininitet. V poskusu opisa femininosti z vidika osebnostnih lastnosti bi verjetno bolj smiselno bilo uporabiti cirkumpleksni model interpersonalnega vedenja Wigginsa in drugih avtorjev (Wiggins in Trapnell, 1997).

Na podlagi rezultatov lahko zaključimo, da je kljub podobnim povezavam s petimi faktorji osebnosti smiselno ločeno obravnavati pozitivne in negativne vidike maskulinitet in femininosti. Negativne osebnostne lastnosti so del stereotipov o moških in ženskah, zato jih ne bi smeli zanemariti v raziskavah. Potrebno pa bi bilo izboljšati merske karakteristike predvsem lestvice negativne femininosti, kar pa je kompleksen problem, saj raziskave kažejo, da je stereotip o povprečni ženski zelo pozitiven in da je v bistvu malo osebnostnih lastnosti, ki bi jih lahko uvrstili v lestvico (Eagly & Dielman, 1997; Avsec, 2000). Tudi vsebinski problemi so prisotni, saj je npr. avtorica EPAQ (Spence in dr., 1979) razdelila negativno ekspresivnost v dve podlestvici, in sicer na verbalno pasivno agresivnost in na negativno komunost, vendar z zelo nizkimi koeficienti zanesljivosti ($\alpha=0,41-0,62$; Helgeson, 1993). Helgeson (1993) je zato sestavila lestvico negativne komunosti oziroma femininosti tako, da je glede na vnaprej teoretično opredeljeno dimenzijo oblikovale postavke, ki se nanašajo na pretirano komunost.

LITERATURA

- Avsec, A. (1997). *Kognitivno-psihološko pojmovanje temeljnih osebnostnih arhetipov po C.G. Jungu*. Magistrska naloga. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za psihologijo.
- Avsec, A. (2000). *Področja samopodobe in njihova povezanost z realno in idealno spolno shemo*. Doktorsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za psihologijo.
- Bakan, D. (1966). *The duality of human existence. An essay on psychology and religion*. Chicago: Rand McNally.
- Bem, S.L. (1974). The measurement of psychological androgyny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 42, 155-162.
- Burris, C.T., Branscombe, N.R., & Klar, Y. (1997). Maladjustment implications of self and group gender-role discrepancies: an ordered-discrepancy model. *European Journal of Social Psychology*, 27, 75-95.
- Caprara, G.V., Barbaranelli, C., Borgogni, L., Bucik, V. in Boben, D. (1997). *Model "velikih pet"*. Ljubljana: Produktivnost, Center za psihodiagnostična sredstva.
- Digman, J.M. (1990). Personality structure: Emergence of the 5-factor model. *Annual Review of Psychology*, 41, 417-440.
- Eagly, A.H. in Dielman, A.B. (1997). The accuracy of gender stereotypes: A dilemma for feminism. *International Review of Social Psychology*, 2, 11-30.

- Eysenck, H.J. in Eysenck, S.B.G. (1975). *Manual of the Eysenck Personality Questionnaire (adult and junior)*. London, Hodder and Stoughton.
- Francis, L.J. in Wilcox, C. (1998). The relationship between Eysenck's personality dimensions and Bem's masculinity and femininity scales revisited. *Personality and Individual Differences*, 25, 683-687.
- Helgeson, V. (1993). Implications of Agency and Communion for Patient and Spouse Adjustment to a First Coronary Event. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64, 807-816.
- Helgeson, V.S. (1994). Relation of agency and communion to well-being: Evidence and potential explanations. *Psychological Bulletin*, 116, 412-428.
- Kimlicka, T.A., Sheppard, J.M., Sheppard, P.L. in Wakefield, J.A. (1988). The relationship between Eysenck's personality dimensions and Bem's masculinity and femininity scales. *Personality and Individual Differences*, 9, 833-835.
- Lippa, R. (1991). Some psychometric characteristics of gender diagnosticity measures: Reliability, validity, consistency across domains, and relationship to the big five. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 1000-1011.
- Lippa, R. (1995). Gender-related individual differences and psychological adjustment in terms of the big five and circumplex models. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69, 1184-1202.
- McCrae, R.R., & Costa, P.T.Jr. (1987). Validation of the five-factor model of personality across instruments and observers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 81-90.
- Nagoshi, C.T., Pitts, S.C. in Nakata, T. (1993). Intercorrelations of attitudes, personality and sex role orientation in a college sample. *Personality and Individual Differences*, 14, 603-604.
- Spence, J.T., Helmreich, R. in Holahan, C.K. (1979). Negative and positive components of psychological masculinity and femininity and their relationships to self-reports of neurotic and acting out behaviours. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37, 1673-1682.
- Spence, J.T., Helmreich, R. in Stapp, J. (1974). *The Personal Attribute Questionnaire: A measure of sex-role stereotypes and masculinity-femininity*. JSAS: Catalog of Selected Documents in Psychology, 4, 43-44.
- Tkalčić, M. (1990). *Odnos med spolno orientacijo in nekaterimi vidiki samopodobe* (magistrska naloga).
- Wiggins, J.S., in Trapnell, P.D. (1997). Personality structure: The return of the big five. V R. Hogan J. Johnson in S. Briggs (ur.), *Handbook of personality psychology* (str. 737-765). San Diego, CA: Academic Press.
- Williams, D.G. (1982). Relationships between the Bem Sex Role Inventory and the Eysenck Personality Questionnaire. *Personality and Individual Differences*, 3, 223-224.